

Лични финансии, пари и банки -подготовка за „Европскиот квиз за парите“-

Анета Крстевска
главен економист

Работна средба со наставниот кадар за подготовка за
„Европскиот квиз на парите“
Скопје, 22 февруари 2019 година

Содржина

- Финансиска едукација
- Лични финансии
- Финансиско планирање
- Централната банка и парите
- Банкарски производи и услуги
- Финансиска писменост
- Осврт кон материјалите и прашањата

1. Финансиска едукација

- Финансиската едукација меѓу централните банки и другите финансиски регулатори се актуализира во периодот на глобалната финансиска криза, преку појавените ризици и согледувањата за потреба од поголема финансиска едукација на населението;
- Јакнење на вештини и способности за носење на правилни финансиски одлуки;
- НБРСМ повеќе години наназад спроведува активности за финансиска едукација – посети и едукативни материјали за деца;
- Во периодот 2013-18 година биле реализирани средби со по околу 1.300 ученици од основните и средните училишта, просечно, годишно.

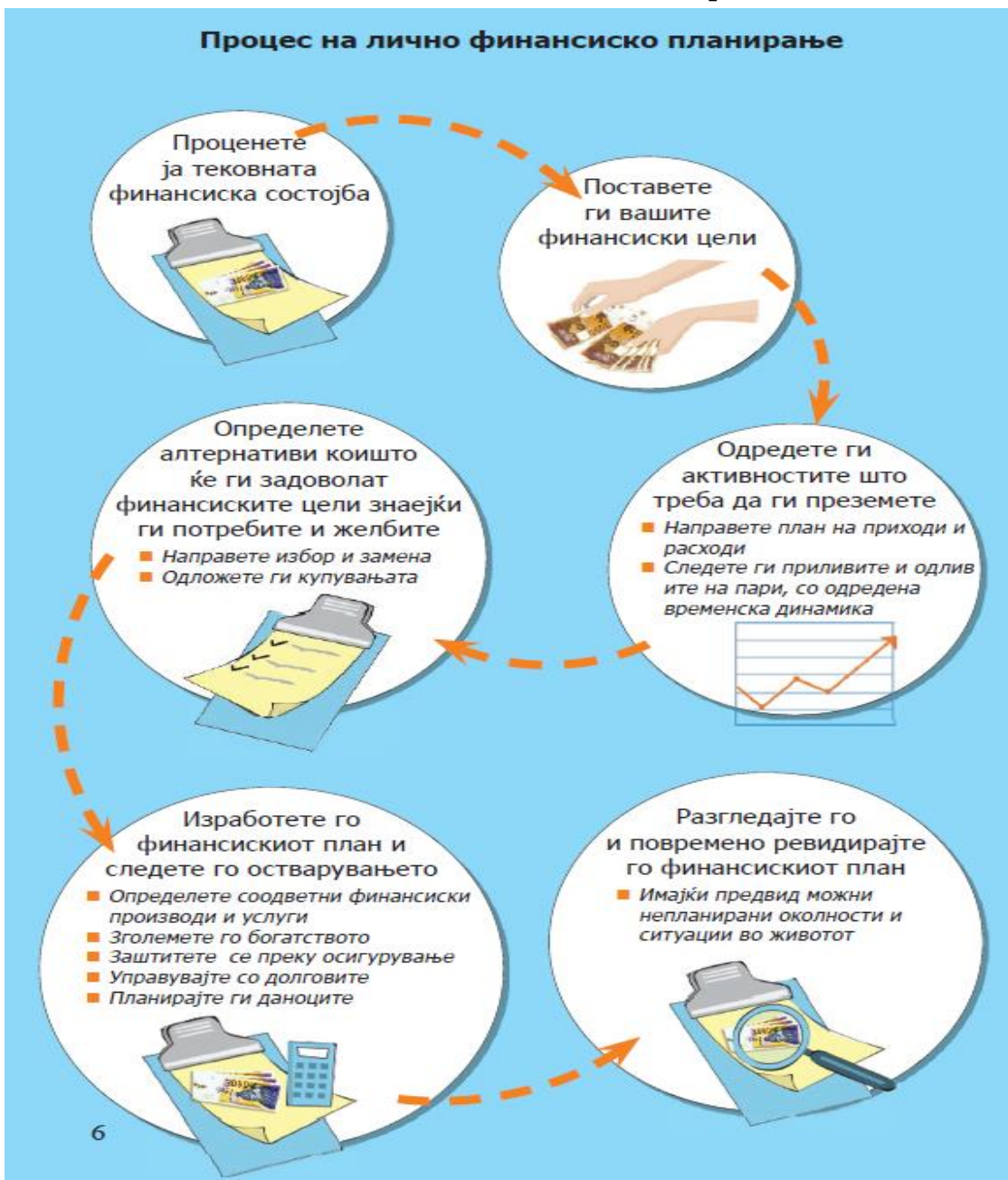
2. Лични финансии

- **Лични финансии** - процес на планирање и управување со финансиите (финансиските средства), индивидуално и во семејството
- Главни области во процесот на управување со личните финансии се:
  - Приходи;
  - Трошоци;
  - Штедење;
  - Инвестирање.

Процес на финансиско планирање

1. Почетна точка: тековната финансиска состојба
2. Поставување финансиски цели
3. Определување на активности што треба да се преземат – планирање
4. Определување на алтернативи коишто ќе ги задоволат финансиските цели – избор и приоритети
5. Следење на финансиски план – управување со долг
6. Повремено ревидирање на финансискиот план

Поставување на финансиски цели

Чекор 1

Утврдете ги и запишете ги вашите цели, на пример:

- Купување нов автомобил
- Заштеда за упис на факултет
- Одење на годишен одмор
- Исплата на долгот од кредитна картичка
- Заштеди за пензионерски денови

Примери:

Краткорочни цели (помалку од 1 година)

Заштеди 15.000 денари во рок од девет месеци за годишен одмор

Заштеди 20.000 денари во текот на една година за исплата на долгот на кредитната картичка

Среднорочни цели (од 1 до 3 години)

Заштеди 120.000 денари во рок од две години за високо образование

Долгорочни цели (повеќе од 3 години)

Заштеди 300.000 денари во рок од пет години на пензиската сметка во доброволниот пензиски фонд

Заштеди доволно пари за учество при купување нов автомобил со кредит

Едноставни чекори во поставувањето на вашите финансиски цели

Чекор 2

Поделете ги целите на:

- краткорочни (помалку од 1 година)
- среднорочни (од 1 до 3 години) и
- долгорочни (повеќе од 3 години)

за полесно да ги следите и да ги остварите.

➤ *Приоритети на краток, среден и долг рок*

➤ *Со добар личен финансиски план, вашата финансиска состојба е под контрола*

➤ *Важна цел – заштеда за вонредни ситуации*

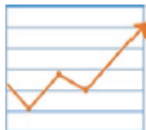
Личен биланс на состојба

Пресметајте ја вашата нето-состојба

Чекор 1 - Наведете ги вредните работи што ги поседувате

Готовина,
транзакциски
сметки и
депозит по
видување

Инвестиции,
како што
се акции,
обврзници и
инвестициски
фондови

Пензиски
фондови

Недвижен
имот како што
се куќи, стан
и земјиште

Лични предмети
коишто можат
да се продаваат
за пари, како
што се накит,
злато, уметнички
предмети и
антиквитети

Чекор 2 - Пресметајте ги вашите средства во вкупен износ

Чекор 3 - Наведете ги работите што ги должите

Кредити,
како што се,
банкарски и
други кредити

Негативни
салда на
кредитни
картички

Даноци, како
даноците за
недвижен
имот, данокот
на доход

Пари што
се должат
на роднини,
пријатели и
други
лица

Плаќање на
рати за стоки
за широка
потрошувачка,
како што
се мебел и
техника

Чекор 4 - Пресметајте ги вашите обврски во вкупен износ

Чекор 5 – Направете конечна пресметка одземајќи го вкупниот износ на обврските од вкупниот износ на средствата (средства минус обврски)

- Нето-состојба: разлика помеѓу вашите вкупни средства и вкупни обврски.
- Позитивна нето-состојба е кога поседувате повеќе од она што го должите.
- Вашата нето-состојба дава слика за **вашата финансиска позиција на одреден датум.**

Планирање на личен буџет

- ✓ Во финансиското планирање, важно е да се изготви личен буџет (планирани приходи и расходи) за одреден временски период.
- ✓ Живеење според планираниот буџет бара многу дисциплина, но ви помага:
  - *Да живеете во рамки на вашите месечни приходи*
  - *Да заштедите пари*
  - *Да ги постигнете вашите финансиски цели*
  - *Да се подготвите за непредвидени ситуации*
  - *Да стекнете добри навики за управување со вашите финансии преку редовни проверки на вашата нето-состојба*

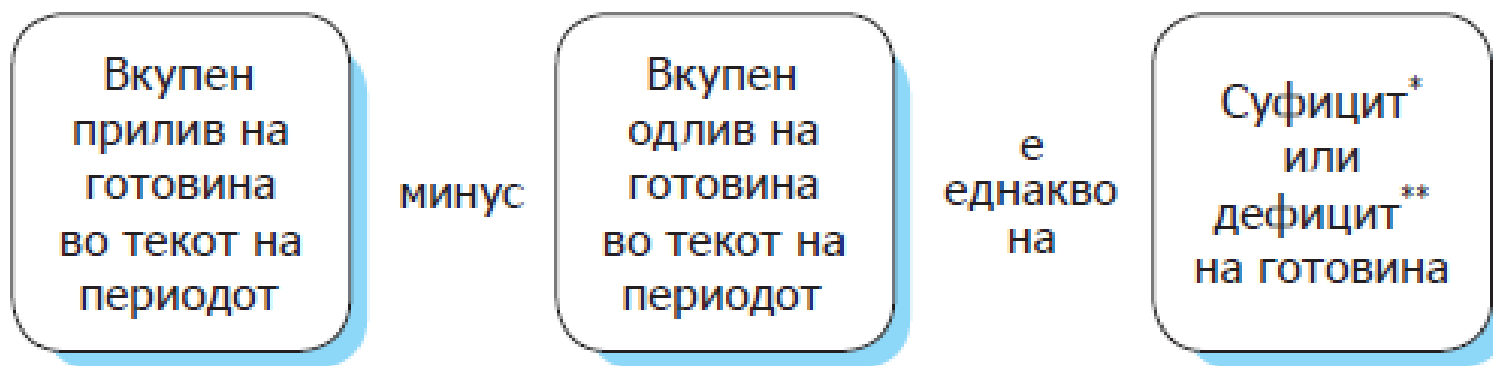
Најдобро е да го изготвите вашиот буџет на почетокот на месецот или на денот кога ќе ја примите платата. Буџетирањето ќе биде успешно само ако постојано го следите неговото остварување!

Личен извештај за готовинските текови

По изработувањето на вашиот личен буџет потребно е да ги следите приливите и одливите на готовина во текот на одреден период и да изработите личен извештај на готовинските текови.

* суфицит = вишок

** дефицит = кусок

Пример: Планиран личен буџет и остварени готовински текови

Личен месечен буџет и Извештај за готовината

Ставка	Личен буџет (план)	Приливи и одливи на готовина (остварени)
Плата (нето)	33.000	33.000
Други извори	–	–
Вкупен месечен приход	33.000	33.000
Намалување за:		
Заштеда (10% од месечните примања)	3000	3000
Фонд за итни случаи	1000	1000
Приход (нето-заштеда)	29.000	29.000
Намалување за: Фиксни трошоци		
Кирија	3790	3790
Рата за станбен кредит	–	–
Рата за автомобилски кредит	7200	7200
Автомобилско осигурување (автоодговорност)	4500	4500
Вкупни фиксни трошоци	15.490	15.490

Личен месечен буџет и Извештај за готовина (продолжува)

Ставка	Личен буџет (план)	Приливи и одливи на готовина (остварени)
Намалување за: Варијабилни трошоци		
Храна	3000	3500
Комунални услуги за домот	350	355
Сметка за мобилен телефон	500	600
Гориво	1000	800
Услуги и одржување	100	150
Паркинг / патарина	100	120
Поправки на автомобил	5000	–
Вкупни варијабилни трошоци	10.050	5.525
Намалување за: Останати трошоци		
Медицински трошоци	60	–
Облека	1000	350
Забава	500	700
Апарати за домаќинство	900	500
Лични предмети	100	150
Подароци	800	–
Други трошоци	100	50
Вкупни останати трошоци	3460	1750
Вкупни трошоци	29.000	22.765
Разлика меѓу нето-заштеда и вкупни трошоци	0	+ 6.235
Суфицит (+) / Дефицит (-)		

Што треба да ги научиме најмладите од областа лични финансии:

- Многу е важно да се живее во рамките на вашите финансиски можности!
- Потребите наспроти желбите
- Не се доведувајте во финансиски потешкотии – проценка на способноста за задолжување и редовна отплата на долгот
- Паметно управување со парите
- Личните финансии – вовед во финансии на фирма и во јавни финансии

3. Централна банка и пари

НБРСМ - **централна банка, задолжена за монетарната политика,**
чијашто основна **цел е одржување на ценовната стабилност.**

Други функции:

**издава
книжни и
ковани пари**

**врши
супервизија на
банките и
штедилниците**

**ја претставува РСМ во
меѓународни институции**

**врши работи за сметка на
оргните на државната власт
и оргните на државната управа**

**го уредува
платниот
систем**

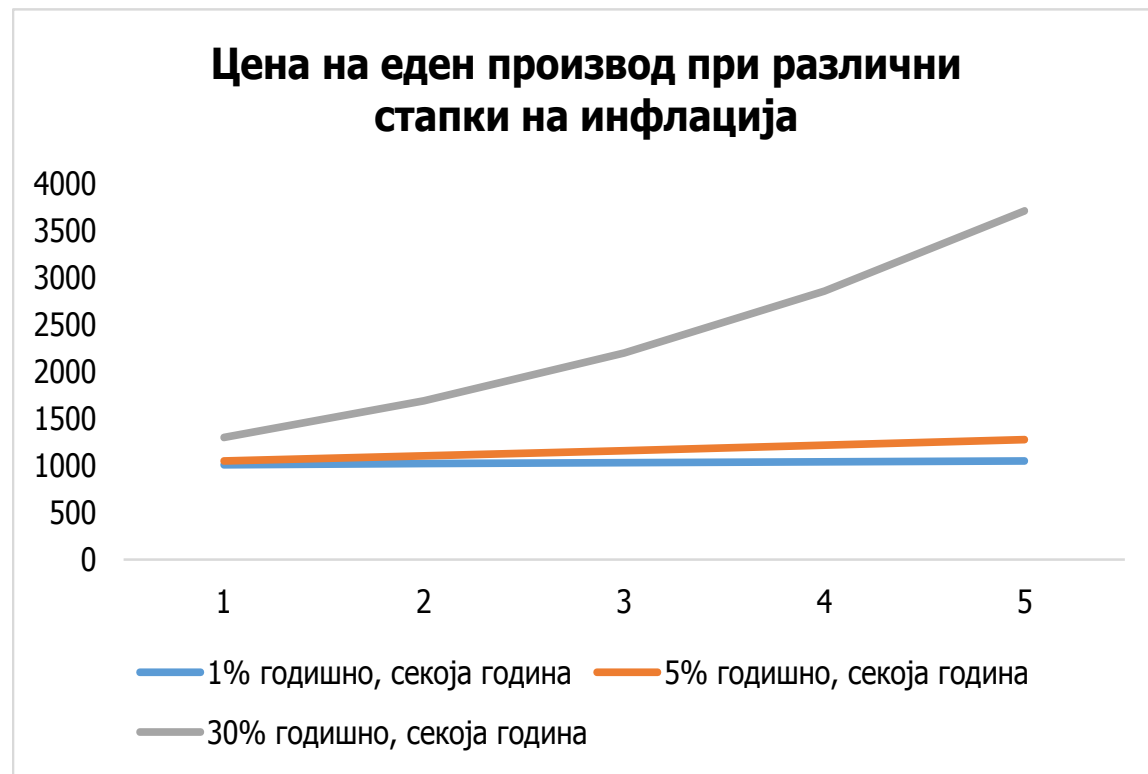

**управува и
ракува со
девизните
резерви**

Ценовна стабилност

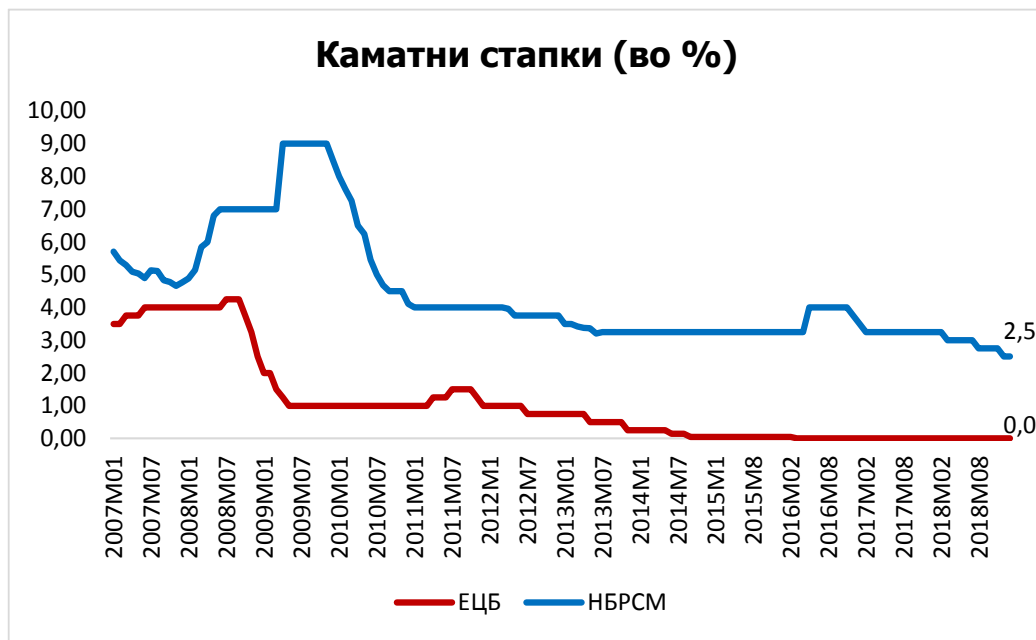
- Ценовна стабилност: ниска и предвидлива стапка на инфлација
- Понудата на пари да соодветствува со понудата на стоки
- Инфлација – пораст на општото ниво на цени

Движење на инфлацијата и каматните стапки

- Просечна инфлација во македонската економија од 1995 година наваму е околу 2%
- Основна цел на ЕЦБ: одржување на инфлацијата под, но блиску до 2%, на среден рок
- Стабилен девизен курс на денарот спрема еврото – посредна монетарна цел
- Во периодот на глобалната криза: релаксирана монетарна политика – намалување на каматните стапки

Македонскиот денар

- Воведен во април 1992 година;
- Името денар потекнува од истоимената римска валута (лат. Денариус), која се применувала на овие простори во минатото
- Монети и банкноти, апоени
- Полимерни пари – новите банкноти од 10 и 50 денари
- Аверс и реверс (предна и задна страна на парите)
- Символи на парите

4. Банки

- Основни банкарски услуги: прибирање депозити и давање кредити
- Депозити:
  - трансакциска сметка – да примите/извршите плаќање
  - орочен депозит- штедење на одреден рок, со камата
- Останати услуги:
  - дебитни картички (поврзани со сметка на клиентот)
  - интернет и мобилно банкарство (банкомат, ПИН-код, токен за еднократна лозинка)

Банките се разликуваат во условите за нивните производи и услуги. Дознајте ги тие услови. Секогаш правете споредба помеѓу банките и одберете го најдоброто за себе.

Сложена камата

- Камата на почетниот вложен износ, заедно со сите пресметани камати во претходните периоди

Прашање:	Опции:	Точен одговор:
Штедите износ од €500 со камата од 5% годишно. Кога ќе ги удвоите парите?	A: По 10 години B: По 20 години C: На 15 година D: На 12,5 година	C

	износ на почеток на година	5% годишно	износ на крај на година
1	500,00	1,05	525
2	525,00	1,05	551,25
3	551,25	1,05	578,81
4	578,81	1,05	607,75
5	607,75	1,05	638,14
6	638,14	1,05	670,05
7	670,05	1,05	703,55
8	703,55	1,05	738,73
9	738,73	1,05	775,66
10	775,66	1,05	814,45
11	814,45	1,05	855,17
12	855,17	1,05	897,93
13	897,93	1,05	942,82
14	942,82	1,05	989,97
15	989,97	1,05	1039,46

Кредити

- Кредити – заем даден под одредени услови, врз основа на претходна анализа на клиентот и неговата способност за отплата
- Кредитни картички, потрошувачки, станбени кредити...
- Редовна месечна рата за отплата на кредит: главница+камата
- Станбените кредити: поголем износ и подолги рокови за отплата
- Клиентот исто така треба да води сметка за тоа колкав долг може да преземе без последици, како и редовно да го отплаќа кредитот

Штедење и инвестирање

➤ **Навика за штедење**

- заштеда по автоматизам

Почнете порано да штедите и мудро да инвестирате

➤ **Инвестициски цели**

➤ **Диверзификација на инвестициите со цел да го намалите ризикот**

➤ **Инвестициски ризик и принос – поголем ризик е поврзан со поголем принос**

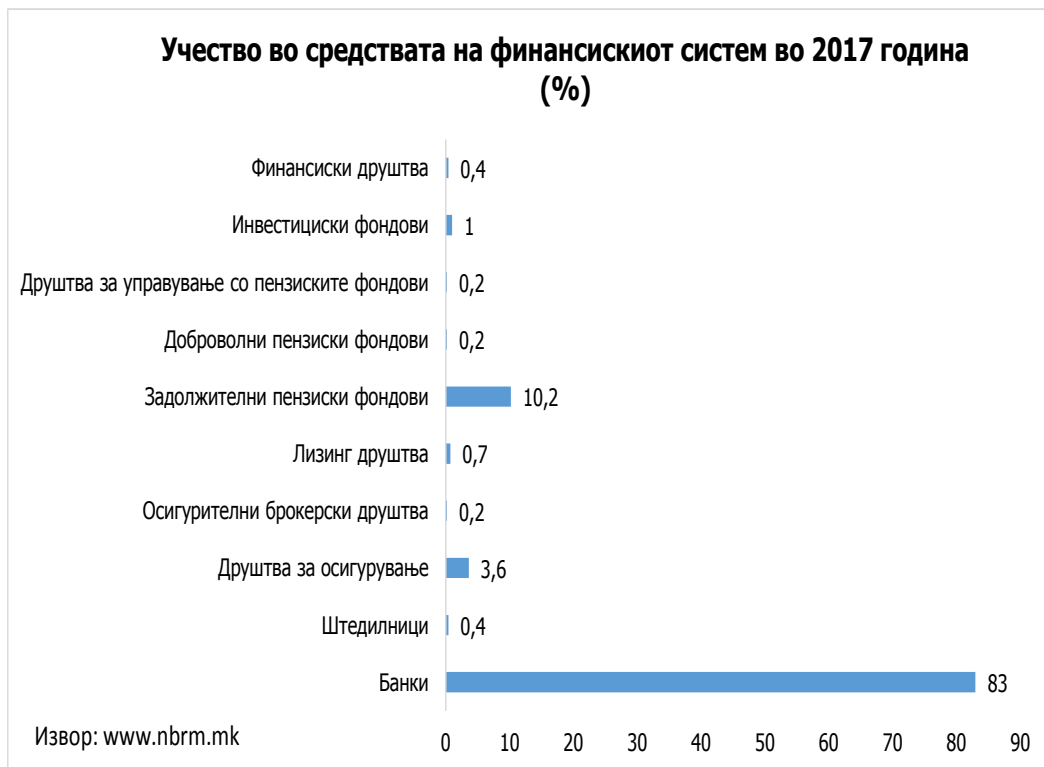
➤ **Видови инвестиции**

- депозити во банки
- акции
- обврзници
- недвижен имот
- осигурителни и пензиски шеми за штедење

Финансискиот систем во РСМ

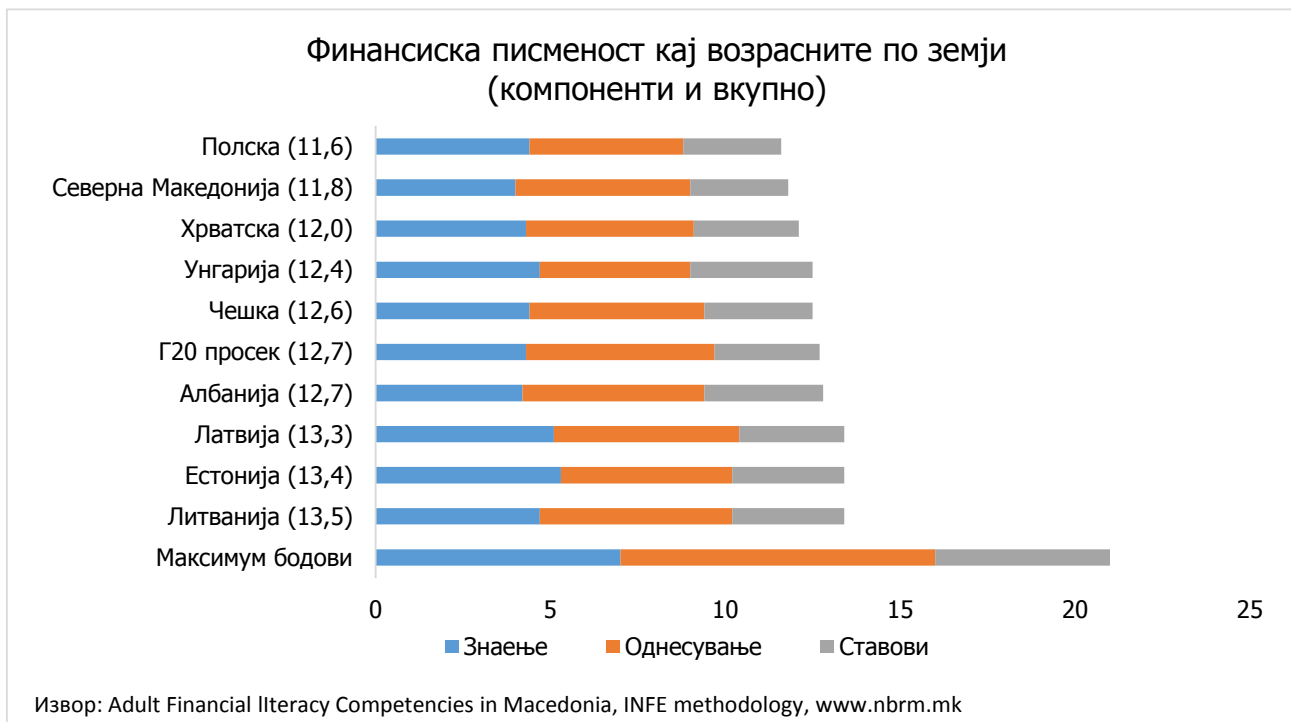
	број на институции во 2017 година
Банки	15
Штедилници	2
Друштва за осигурување	16
Осигурителни брокерски друштва	37
Лизинг друштва	6
Задолжителни пензиски фондови	2
Доброволни пензиски фондови	2
Друштва за управување со пензиските фондови	2
Инвестициски фондови	15
Финансиски друштва	19

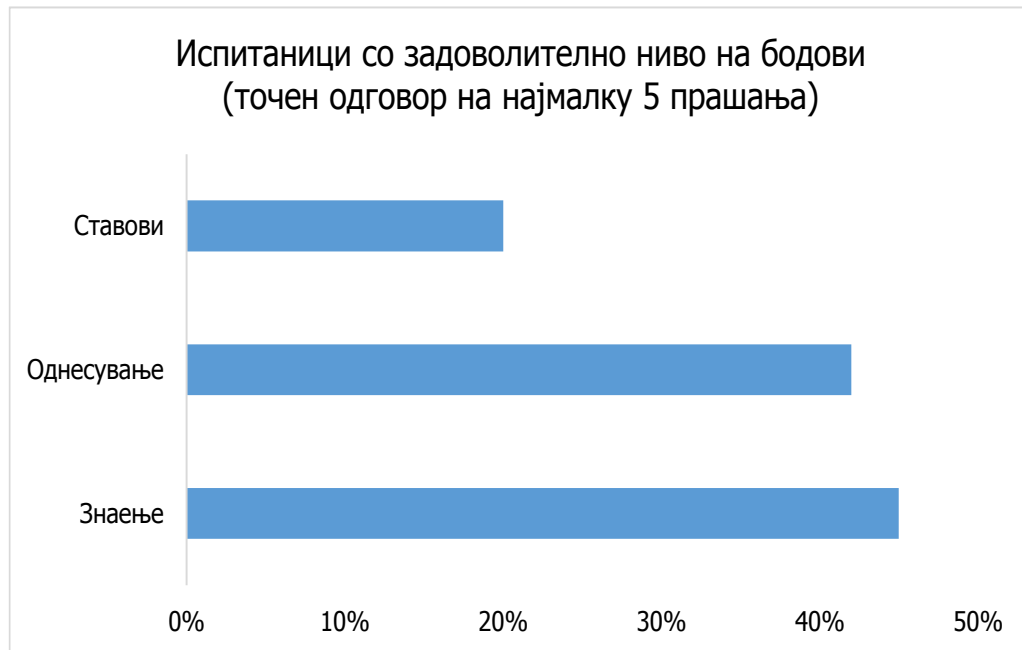
5. Финансиска писменост

- Според анкета спроведена во 2017 година и стандардна методологија на ОЕЦД-ИНФЕ, финансиската писменост на возрасното население во нашата земја споредлива со земјите од регионот и ЕУ, но има простор за подобрување

Финансиска писменост /2

- Задоволителни резултати кај возрасните во однос на однесување (плаќање сметки, внимателно трошење) и знаење, но послаби во однос на ставовите (предност на краткорочни цели наспроти штедење)

Точни одговори по области, компонента Знаење						
Влијание на инфлацијата	Концептот на камата	Пресметка на проста камата на депозит	Пресметка на сложена камата	Ризик и принос	Дефинирање на инфлацијата	Диверсификација на инвестициите
50%	79%	43%	31%	74%	76%	61%

- Во однос на финансиското знаење: подобри знаења во однос на дефиниција на инфлација наспроти влијание на инфлацијата; подобри знаења за концептот камата, но послаби при пресметка на камата

Финансиска писменост кај средношколци

- според Анкета на НБРСМ -

Финансиска писменост кај средношколци/2

- според Анкета на НБРСМ -

6. Осврт кон материјалите и прашањата

- Лични финансии, банки: Паметно управување со парите – Водич за лични финансии

http://www.nbrm.mk/content/Финсиска%20едукација/АКРК/FINAL_Kniga_Pametno%20upravuvanje%20so%20parite_web.pdf

Напомена: Оваа книга вклучува и дел за основните видови даноци (ДДВ, данок на добивка, персонален данок на доход)

- Останати материјали за финансиска едукација за основно и средно училиште

http://www.nbrm.mk/materijali_fin_edu.nspix

- Македонските денари

<http://www.nbrm.mk/makedonski-pari.nspix>

- Централната банка

http://www.nbrm.mk/celi_i_zadaci.nspix

Осврт кон материјалите и прашањата/2

- Дигитална безбедност – Препорачана литература за деца од МИОА на линк: www.bezbednonainternet.mk

Водич за родители за заштита на приватноста и личните податоци на децата на интернет

- Тестовите за финансиска едукација достапни на Кахут (на англиски јазик): <https://kahoot.it>

Скопје, јуни 2015

- Дополнителни аспекти околу прашањата: во секоја фаза постепено проширување на обемот/комплексноста на прашања (во последната фаза со националните победници - тековни движења на некои економски варијабли и прашања за евро-зоната)

За дополнителни прашања
можете да не контактирате на: edukacija@nbrm.mk

Благодарност за вниманието!